
Lenkų kalbos mokymo(si) perspektyvos Lietuvoje: poreikių analizė

Irena Masoit

Vytauto Didžiojo universitetas, Švietimo akademija, T. Ševčenkos g. 31, 03111 Vilnius,
irena.masoit@vdu.lt

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjami lenkų kaip užsienio kalbos mokymosi Lietuvoje motyvai ir poreikiai, atsižvelgiant į ES daugiakalbystės politiką ir esamą Lietuvos sociokultūrinę situaciją. Tyrimo medžiagą sudaro internetinės apklausos duomenys. Apklausoje dalyvavo 78 įvairiais būdais lenkų kalbą besimokantys asmenys. Apklausa atlikta vykdant tarptautinį projektą „Polish Online“; ja buvo siekiama išsiaiškinti respondentų lūkesčius, susijusius su kuriamos interneto svetainės, skirtos mokytis lenkų kalbos, taip pat pritaikytos lietuviakalbiams vartotojams, struktūra ir turiniu.

Esminiai žodžiai. daugiakalbystė, kalbos politika, lenkų kalba, užsienio kalbos mokymas, skaitmeninės mokymosi priemonės, mokymosi metodai, kalbiniai gebėjimai.

Įvadas

Anglų kalba moderniaame globaliame pasaulyje tampa savotiška *lingua franca*, vadinamąja globaliąja anglų kalba. Anglų kaip tarptautinio bendravimo kalbos dominavimas apibūdinamas kaip lingvistinis imperializmas, kuris kelia grėsmę kitoms, ypač mažų tautų, kalboms (Phillipson, 2018). Todėl Europos Tarybos kalbų politika skatina daugiakalbystę, kuri galėtų padėti išsaugoti turtingą įvairių Europos kalbų ir kultūrų paveldą, plėstų bendradarbiavimą ir mobilumą, tarpusavio supratimą, o kalbų mokymą laiko svarbiu prioritetu – siekiama, kad kiekvienas ES pilietis iki 2025 m., be savo gimtosios

kalbos, išmoktų dar dvi kalbas¹. Daugiakalbystės politika yra siejama su tolesne ES bendrosios rinkos plėtra ir funkcionavimu, nes kalbų mokėjimas garantuoja geresnę darbo poziciją, daugiau gyvenimo ir studijų galimybių (Gedvilienė, 2015, 68). Siekiama sudaryti galimybę mokytis ne tik kitų šalių, bet ir toje pačioje šalyje gyvenančių kitų kalbinių bendruomenių kalbų. Kalbos politikos diskurse daugiakalbystės sąvoka tampa per siaura skirtingoms šio daugiamačio fenomeno aspektams išreikšti, anglų kalboje šalia turinčio gana ilgą tradiciją termino *multilingualism* atsirado kitas – *plurilingualism*, kuris dar neturi lietuviško atitikmens. Pirmoji sąvoka siejama su visuomenės daugiakalbyste, t. y. geografiniuose regionuose egzistuojančia kalbų įvairove, antroji – su individualiąja daugiakalbyste, pasireiškiančia kaip žmogaus komunikacinė kompetencija. Pastaroji sąvoka į pirmą vietą iškelia ne kalbas, o asmenį, gebantį vartoti keletą kalbų ir gerinti šią kompetenciją įvairiomis mokymo priemonėmis (plg. KMPA, 2006, 8).

Daugiakalbystė nuo senovės laikų būdinga Europai, o vienas geriausių kalbų įvairovės pavyzdžių – LDK visuomenė. Sudėtinga XIX ir XX a. šio regiono istorija ir toliau lėmė, kad kelių kalbų vartojimas Lietuvoje buvo įprastas dalykas, nors kalbų svarba nuolat keitėsi ir tebesikeičia.

2007–2009 metais vykdyto projekto „Kalbų vartojimas ir tautinė tapatybė Lietuvos miestuose“ rezultatai parodė, kad lenkų kalba yra viena iš trijų dažniausiai Lietuvos miestų gyventojų mokamų kalbų. Lietuviai ją nurodė kaip trečią užsienio kalbą (po anglų ir rusų), o rusų tautybės gyventojai kaip antrą (po anglų kalbos). Populiariausia kalba, kurios mokosi arba ketina mokytis daugiausiai Lietuvos miestų gyventojų, yra anglų (Vilniuje – 65 proc., Kaune – 66 proc.). Antroje vietoje pagal poreikį mokytis – nors tai ir nurodė penkis kartus mažiau respondentų – yra vokiečių kalba (Vilkiene, 2010, 61). Dar nepalankesni lenkų kalbai rezultatai gauti 2014 m. apklausoje, įvykdytoje šešiasdešimtyje Lietuvos savivaldybių. Šio tyrimo metu nustatyta, kad reitinguojant mokamas užsienio kalbas lenkų kalba (14,1 proc.) atsidūrė net ketvirta po rusų (77,5 proc.), anglų (63 proc.) ir vokiečių (15,2 proc.) kalbų. Iš kalbų, kurių norėtų mokytis, respondantai pirmenybę teikė anglų kalbai (48,2 proc.), toliau minėjo vokiečių (24,7 proc.), prancūzų (23,4 proc.), ispanų (19,5 proc.), rusų (16,9 proc.), norvegų (16,8 proc.) kalbas. Lenkų kalba sudomino tik 5,6 proc. respondentų (Gedvilienė, 2015, 234–235). Matome, kad užsienio kalbų mokymosi motyvacija yra artimai susijusi su profesine karjera, darbo ieškojimu ir išlaikymu, nes vokiečių yra antra (po anglų) verslo kalba Europoje. Anglų kalba taip pat išstūmė Lietuvos visuomenei tarybiniais laikais svarbų lenkų kalbos mokėjimo privalumą: lenkų televizija, radijo programos, spauda

¹ Pagarba kalbų įvairovei išsakyta ne tik atskiruose ET ir EK dokumentuose, pvz., Komisijos komunikatuose „Europos kalbų mokėjimo indikatorius“ (2005), „Nauja daugiakalbystės pagrindų strategija“ (2005), „Daugiakalbystė – Europos turtas ir bendras rūpestis“ (2009), bet ji reiškia ir siekiu suteikti lygias teises visoms oficialiosioms ES kalboms. ES remia du kalbų srities mokslinių tyrimų centrus – Europos šiuolaikinių kalbų centrą (ang. CEML) ir Europos daugiakalbystės ir kalbų mokymosi mokslinio tyrimo centrą („Mercator“). Kalbų mokymosi ir kalbų įvairovės skatinimas yra vienas iš konkrečių programos Erasmus+ 2014–2020 m. tikslų (žr. www.europarl.europa.eu/factsheets/lt/sheet/142/kalbu-politika).

teikė Vakarų Europos kultūros naujienas, o mokslinės literatūros studijos – ir naujas idėjas. Šios aplinkybės lemia, kad lenkų kalbos mokėjimas priklauso nuo gyventojų amžiaus – šią kalbą dar vartoja vyresnioji karta, o jaunesnioji jos jau nesimoko. Šiuo metu lenkų kalbos populiarumas Lietuvoje, nors abi šalys kaimynės, be to, lenkų kalba yra viena iš Europos Sąjungos kalbų (svarbiausia slavų kalba), nėra didelis. Nors lenkų kalba ir patenka į dažniausiai Lietuvos gyventojų mokamų kalbų ketvertą, tačiau pagal reikalingumą atsidūrė labai toli ne tik nuo anglų, bet ir nuo rusų ar norvegų kalbų.

Šiandien darbą auditorijose galima derinti su mokymusi internetu, ši forma dažnai taikoma ir kalbų mokymo(si) procese. Iki šiol nebuvo skaitmeninės lenkų kalbos mokymo priemonės (išskyrus dvikalbius žodynus), kuri būtų pritaikyta lietuviams. Erasmus+ programa remia daugiakalbės svetainės kūrimą². Svetainėje bus įkelti skaitmeniniai lenkų kalbos A1 ir A2 lygių kursai, lenkų kalbos gramatikos vadovas, pagrindinis žodynas su žodžių tarimo įrašais, bendravimo ir socialinių tinklų priemonės. Interaktyvi elektroninio mokymosi svetainė *polski.info* padės įgyti lenkų kalbos mokėjimo pradmenis. Nemokama mokymosi platforma bus įdiegta 2020 m. ir bus prieinama 9 kalbomis (lenkų, čekų, anglų, vokiečių, rusų, lietuvių, slovakų, slovėnų ir ukrainiečių).

Straipsnio tikslas – pateikti potencialių lenkų kalbos svetainės vartotojų mokymosi motyvų ir poreikių analizę. Šiam tikslui pasiekti reikia: 1) apžvelgti esamą lenkų kalbos mokymo(si) situaciją ir pateikti besimokančiųjų šios kalbos charakteristikas; 2) apibūdinti jų mokymo(si) motyvus ir būdus; 3) išnagrinėti jų lūkesčius, susijusius su kuriamos svetainės turiniu ir struktūra. Tyrimas remiasi struktūrizuotos internetinės apklausos duomenimis, kurie buvo apdoroti kiekybiniu metodu.

Formalusis ir neformalusis lenkų kalbos mokymas Lietuvoje

Dabartinės situacijos pristatymą norime pradėti nuo lenkų kalbos formaliojo mokymo universitetuose trumpos apžvalgos. 1993 m. Vilniaus universitete buvo įkurta Lenkų filologijos katedra, kuri pradėjo vykdyti lenkų filologijos studijų programą ne tik kaip gimtosios (tokia programa buvo jau nuo 1961 m. anuomečiame Valstybiniame Vilniaus pedagoginiame institute) kalbos, bet ir kaip užsienio. Tuo metu tai buvo didelis pasiekimas, laukta didelio susidomėjimo lenkų filologijos studijomis. Pradžioje lūkesčiai pasiteisino, kiekvienoje grupėje studijavo po 15 studentų. Sumažėjus studentų skaičiui, nuo 2013 m. abi studijų programos buvo sujungtos į vieną, kuri buvo paskelbta kaip užsienio filologija (Fedorowicz, 2016, 111). Nepaisant to, dauguma studijuojančiųjų yra mokyklų lenkų mokomąja kalba absolventai, išlaikę lenkų kalbos brandos egzaminą

² Europos Komisijos remiamame tarptautiniame projekte „Polish Online“ (projekto Nr. 2017-1-PL01-KA204-038686) dalyvauja 6 partneriai iš Lenkijos, Vokietijos, Čekijos, Slovakijos, Slovėnijos ir Lietuvos. Koordinuojanti institucija – Krokuvos pedagoginis universitetas.

C1 kalbos mokėjimo lygiu. 2017–2018 m. m. iš I kurso 12 studentų buvo tik vienas, baigęs mokyklą lietuvių mokomąja kalba ir studijavęs lenkų filologiją iš tikrųjų kaip užsienio kalbą nuo pradinio lygio. Lenkų kalba taip pat nėra dėstoma kaip užsienio kalba Lietuvos mokyklose lietuvių ir rusų dėstomomis kalbomis, nors yra parengta ir patvirtinta tokia ugdymo programa (atnaujinta 2016 m.).

Kai kurių specialybių studentai Lietuvos universitetuose (Vilniaus universitetas, Lietuvos edukologijos universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas, Klaipėdos universitetas, Vilniaus dailės akademija) mokėsi (-osi) lenkų kalbos kaip privalomojo arba alternatyviai pasirinkamojo studijų dalyko. Šios kalbos mokėjimas būtinas senų dokumentų studijoms, todėl lenkų kalba yra (ar buvo) įtraukta į tokias studijų programas, kaip istorija (VU, LEU, VDU, KU), lietuvių filologija (VU), archyvistika (VU) ir dailėyra (VDA). Šnekamosios lenkų kalbos privalomai mokosi Vilniaus arkivyskupijos Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarijos klierikai, kad galėtų bendrauti su lenkiakalbiais tikinčiaisiais.

Lenkų kalbos neformalioju būdu mokosi įvairių profesijų įvairaus amžiaus žmonės. Didelę paklausą turi nuo 1996 m. Lenkijos instituto Vilniuje organizuojami lenkų kalbos kursai. Paskutinį semestrą (2018 m. pavasarį) Lenkijos institute buvo 5 skirtingo lygio (pradedančiųjų ir pažengusiųjų) grupės, kuriose mokėsi po 8–12 žmonių. Baigę kursus klausytojai gauna pažymėjimus. Lietuvoje žmonių, pageidaujančių laikyti lenkų kalbos egzaminą ir gauti licencijuotą sertifikatą, nėra, nors tokia praktika labai paplitusi kitose šalyse, pvz., Ukrainoje ir Baltarusijoje. Reikia pabrėžti, kad ir lenkų kalbos mokymo priemonių lietuviams pasirinkimas yra gana skurdus³, mokytojai dažniausiai naudojami vadovėliais, išleistais Lenkijoje.

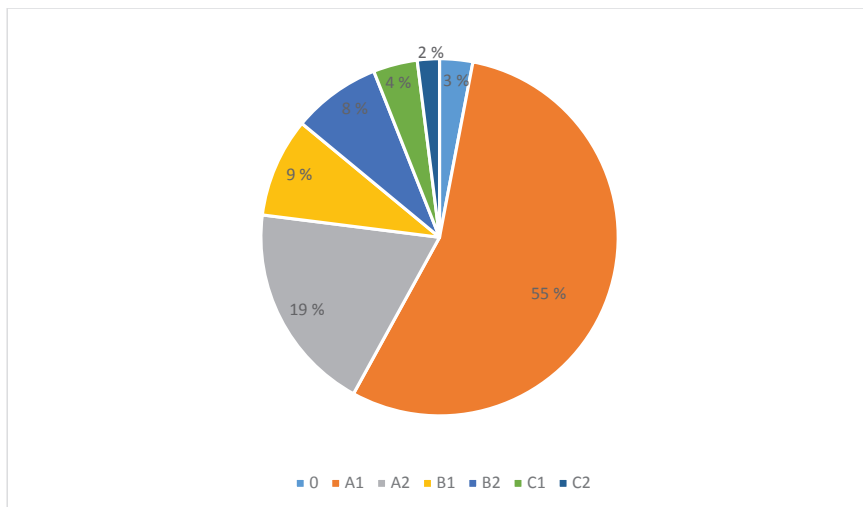
Potencialių interneto mokymosi svetainės vartotojų charakteristika

Pirmame projekto „Polish Online“ vykdymo etape buvo atliktas potencialių vartotojų poreikių tyrimas skirtingose šalyse, taip pat ir Lietuvoje. Atsakyti į internetinį klausimyną buvo prašoma skirtingų specialybių VU, LEU, VDA ir VKS studentų, suaugusiųjų, lankančių formaliuosius kursus Lenkijos institute Vilniuje, ir besimokančiųjų individualiai. Iš viso anketinėje apklausoje dalyvavo 78 žmonės, 8 iš jų sutiko duoti išplėstinį interviu. Jie plačiau pasidalijo savo nuomone apie mokymosi būdus, lavinamų kalbinių gebėjimų svarbą ir savo lūkesčius.

Pagal amžių apklaustieji patenka į tris pagrindines grupes: 19–25, 26–40 ir 41–65 metų, atitinkamai – jaunesniąją, vidurinę ir vyresniąją. Pati didžiausia (35 asm.,

³ Iki šiol knygų rinkoje yra tik vienas vadovėlis pradedantiems, kuriame pateikti komentarai lietuvių kalba: Kowalska, M. *Lenkų kalba per 4 savaites. Intensyvus lenkų kalbos kursas su garso įrašu*. Vilnius: „Presvika“.

45 proc.) yra jaunesnioji grupė, kurią sudaro išvardytų Vilniaus aukštųjų mokyklų studentai. Jiems lenkų kalba yra dėstoma kaip studijų dalykas. Kitų grupių respondentai mokosi kalbos formaliuosiuose kursuose ar individualiai. Vidurinės grupės atstovai (19 asm., 24,5 proc.) – tai asmenys, pradedantys savo profesinę karjerą ir plečiantys įvairias kompetencijas, taip pat ir kalbines. Vyresnioji grupė (21 asm., 27 proc.) – tai profesiniu požiūriu patyrę ir subrendę žmonės, kurių darbinėje veikloje atsirado poreikis vartoti lenkų kalbą. Daug iš jų susidūrė su lenkų kalba jau brandžiam amžiuje.⁴ Skirtingas besimokančiųjų lenkų kalbos amžius išreiškia šiuolaikinio švietimo nuostatą, kad mokytis kalbų yra viso gyvenimo uždavinys, o ne bendrojo ugdymo ar aukštosios mokyklos reikalas. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad apklausa vyko didžiausiame Lietuvos mieste – Vilniuje. 2007–2009 m. sociolingvistiniai tyrimai įrodė, kad sostinės gyventojai labiausiai rūpinasi savo švietimu. Nors bendras vaizdas nebuvo optimistiškas, didžiausią susidomėjimą užsienio kalbomis išsakė Vilniaus lietuviai (Vilkienė, 2010, 60).

1 pav. Apklaustųjų lenkų kalbos mokėjimo lygis

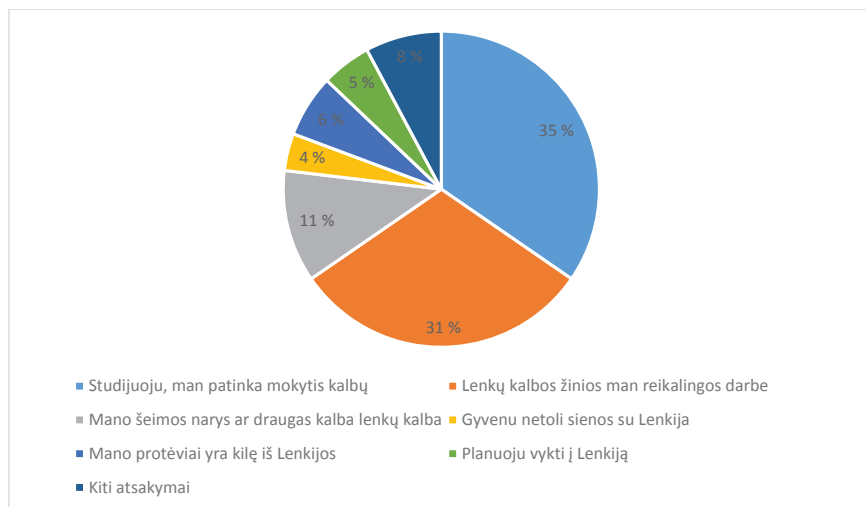
Apklaustųjų respondentų lenkų kalbos žinios buvo skirtingos. Dauguma (55 proc.) įvertino savo kalbos mokėjimo lygį kaip A1. Tai asmenys, pradedantys studijuoti lenkų kalbą, kurie yra suinteresuoti internetine mokymosi svetaine, suteikiančia jiems galimybę papildomai mokytis savarankiškai ir įtvirtinti kalbinius įgūdžius. Kiti apklaustųjų skaičiai buvo atvirkščiai proporcingi aukštesniam kalbos mokėjimo lygiui. 19 proc. nurodė, kad jų lenkų kalbos mokėjimo lygis yra A2. Šiek tiek mažiau buvo pažengusiųjų, kurie mano, kad jų kalbos žinios siekia B1 (9 proc.), B2 (8 proc.), C1 (4 proc.)

⁴ Į šį suskirstymą nepateko 3 respondentai: 2 buvo jaunesni negu 18 metų, o vienas – vyresnis negu 65.

ir C2 (3 proc.) lygius. Du respondentai pažymėjo, kad visai nemoka lenkų kalbos, o vienas nesugebėjo formaliai įvertinti savo kalbinių gebėjimų. Dauguma besimokančiųjų galėtų ir apsiriboti A1 ar A2 lygio kalbos žiniomis, nes Europos Tarybos skatinamos daugiakalbystės idėjos esmė ne gerai išmokti vieną, dvi ar net tris kalbas, bet įgyti pagrindinių kalbinių įgūdžių keliomis kalbomis. Kadangi kiekviena kalba išreiškiamas tautos mentalitetas ir kultūra, plečiant daugiakalbystę, nors ir pagrindiniu lygiu, galima suformuoti turtingą integruotą daugiakultūrę kompetenciją (BEKM, 2008, 21).

Mokymosi motyvai ir būdai

Su amžiaus skirtumais siejami įvairūs mokymosi motyvai: bendrakultūriniai, profesiniai ir komunikaciniai. Atsakydami į uždarą klausimą *Kodėl jūs mokotės ar norėtumėte išmokti lenkų kalbą?*, daugiausia respondentų (35 proc.) pasirinko paaiškinimą, kad studijuoja ir (ar) jiems apskritai patinka mokytis kalbų, taip jie plečia savo bendrakultūrinės kompetencijas. Galima manyti, kad taip atsakė jaunesniosios kartos atstovai, kurie privalomai turėjo mokytis lenkų kalbos kaip studijų dalyko. Jie sudaro grupę, kuriai ateityje šios kalbos mokėjimas gali būti visiškai nereikalingas, ir lenkų kalbos pradmenų pažinimą jie laikys tiesiog gyvenimo nuotykiu.

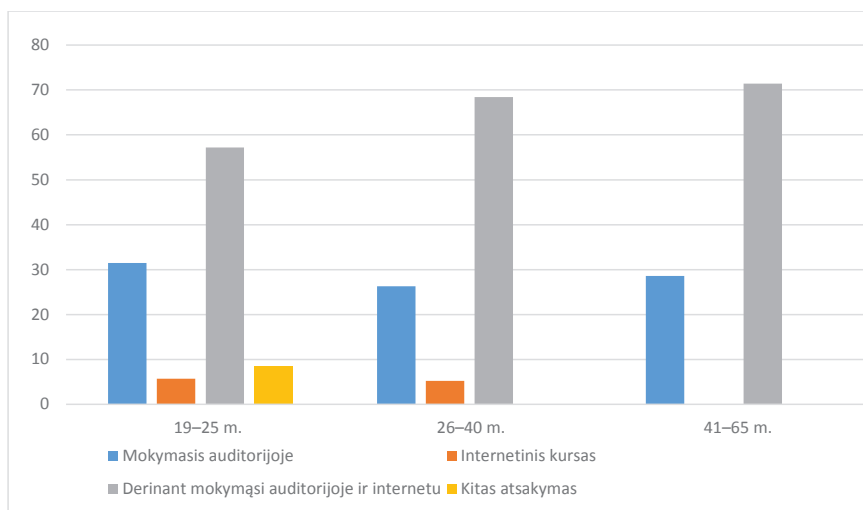
2 pav. Lenkų kalbos mokymosi motyvai

Kitos dvi didelės grupės turi pragmatiškesnių motyvų. 31 proc. apklaustųjų teigia, kad lenkų kalbos žinios jiems reikalingos darbui. Dažnai tai žmonės, kurie bendradarbiauja su Lenkijos partneriais. Labiausiai motyvuoti žmonės mokosi kalbos institucijos organizuojamuose kursuose, ir būtent juos galima laikyti potencialiais būsimos sve-

tainės vartotojais. Kiti 15 proc. apklaustųjų vadovaujasi komunikaciniais poreikiais: 11 proc. pasirinko atsakymą: *Mano šeimos narys ar draugas kalba lenkų kalba, taigi ir aš noriu išmokti šią kalbą*, o 4 proc. – *Gyvenu netoli sienos su Lenkija ir man reikia lenkų kalbos žinių, kad galėčiau geriau bendrauti* (galima manyti, kad, įvykdžius apklausą ne Vilniuje, bet Lietuvos ir Lenkijos pasienyje, rezultatai būtų kitokie). Kadangi paskutinės grupės respondentų apsisprendimas yra labai praktiškas, o jie ne visada turi galimybę mokytis formaliai, skaitmeninė mokymosi priemonė galėtų jiems labai pagelbėti, leistų savarankišką mokymąsi internetu derinti su natūraliu kalbos mokymusi.

Nedaug respondentų mokydamiesi lenkų kalbos naudojami internetiniais resursais, daugelis atsakė, kad nežino priemonių, skirtų mokytis lenkų kalbos. Tik 6 asmenys paminėjo daugiakalbę svetainę *duolingo.com*, vienas – daugiakalbę mobiliąją programėlę *funeasylearn.com* ir vienas – lenkišką internetinę svetainę *popolskupolsce.edu.pl*. Nė viena iš jų nėra pritaikyta lietuviakalbiams vartotojams. Paskutinėje iš jų vartojama išskirtinai lenkų kalba, o daugiakalbėse tarp metakalbų nėra lietuvių, kaip tarpinę kalbą galima rinktis anglų (arba kitą Europos) kalbą. Tai yra didžiausias šių mokymo priemonių trūkumas ir mažo populiarumo priežastis. Komentaruose apklaustieji dažniausiai pritardavo lietuviakalbiams pritaikytos internetinės mokymosi svetainės kūrimo idėjai.

Dauguma respondentų (48 asm., 61,5 proc.), atsakę į klausimą *Kokiam mokymo organizavimo būdui jūs teikiate / teiktumėte pirmenybę?*, pripažino, kad prasmingiausia, jų nuomone, būtų derinti kalbos mokymąsi auditorijoje su savarankišku. Trečdalis apklaustųjų (24 asm., 31 proc.) pirmenybę teikia tradiciniam būdai – kalbų mokymuisi auditorijoje. Norinčiųjų mokytis lenkų kalbos tik internetu buvo vos 3 asmenys (4 proc.). Užsienio kalbos mokymasis internetu daug patogesnis, bet reikalauja iš besimokančiojo disciplinos, gal todėl norinčiųjų taip mokytis buvo nedaug. Apklausa rodo, kad dėstytojo vaidmuo ir toliau yra labai svarbus mokantis užsienio kalbos. Ypač kalbos mokymosi pradiniam etape reikia tiesioginių susitikimų su dėstytoju, kai besimokantysis kalbos susiduria su tarimo, gramatikos problemomis, turi kitokių klausimų, kuriuos gali nedelsdamas užduoti ir gauti atsakymus. Darbas auditorijoje suteikia besimokantiems galimybę efektyviau mokytis kalbos, nes galima dirbti poromis, atlikti skirtingus vaidmenis, kalbėjimo pratimus priartinti prie natūralios kalbos vartojimo situacijos. Tačiau daugelis sutinka, kad ir internetinė kalbos mokymo svetainė gali tapti geru tradicinio kalbos mokymo pagalbininku, nes ji gali padėti pasitikrinti gramatinę informaciją ir įtvirtinti užsienio kalbos įgūdžius.

3 pav. Mokymo organizavimo būdo pasirinkimas pagal amžių

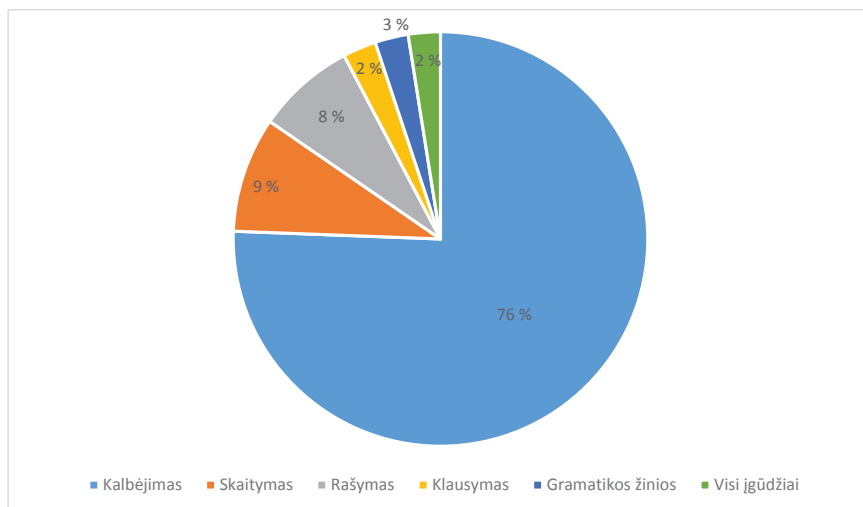
Manoma, kad mokytis tradiciniu būdu linkę vyresnio amžiaus žmonės, o atviresni naujausioms technologijoms yra jaunesni žmonės. Tačiau apklausos rezultatai rodo, kad derinti formalųjį mokymąsi su savarankišku pasirenka daugiau būtent vyresnės kartos (41–65 metų) žmonių – 71,5 proc. (vidurinės (26–40 metų) – 68,5 proc. ir jaunesnės (18–25 metų) – 57,5 proc.). Nors ir keista, auditoriniam kalbos mokymuisi pirmenybę dažniau teikia jaunimas (31,5 proc.) negu vyresnioji (28,5 proc.) ir vidurinė (26,5 proc.) karta. Mūsų nuomone, šis būdas atrodo jiems veiksmingesnis, nes yra pripratę prie formaliojo mokymosi. Matome, kad motyvuoti, išmokti lenkų kalbą trokštantys darbuotojai yra pasiruošę įvairiais būdais siekti savo tikslo, todėl juos galima laikyti potencialiais internetinės platformos vartotojais.

Dauguma respondentų (72 proc.) norėtų, kad svetainėje *polski.info* būtų vartojama lietuvių, 18 proc. – lenkų, 5 proc. – anglų ir 2,5 proc. – rusų kalba. Žinoma, kad gimtosios kalbos vartojimas mokantis kitų kalbų besimokantiejiems yra patogesnis, padeda viską tiksliai suprasti, ypač užsienio kalbos mokymosi pradžioje, todėl nenuostabu, kad dauguma apklaustųjų renkasi gimtąją lietuvių kalbą. Vienas iš respondentų komentaruose yra logiškai pastebėjęs, kad kursų pradžioje pageidautų aiškinimo lietuvių kalbos, o paskui – lenkų. Tačiau, atsižvelgiant į respondentų kalbos mokėjimo lygį, šitas principas apklausoje neatspindėjo.

Lūkesčiai dėl mokymo(si) svetainės struktūros ir turinio

Pagrindinis klausimyno tikslas buvo išsiaiškinti, kokį vaidmenį mokymosi procese potencialieji vartotojai skiria interneto kalbos kursui ir ko iš jo tikisi. Klausime apie

lavinamų kalbinių gebėjimų svarbą šalia tipinių įgūdžių (klausymo, skaitymo, rašymo ir kalbėjimo) buvo dar išskirtos gramatikos žinios.

4 pav. Ugdomų kalbos įgūdžių svarba

Kaip ir galima buvo manyti, respondentai dažniausiai (76 proc.) žymėjo, kad norėtų ugdyti savo kalbėjimo įgūdžius. Ne tokie svarbūs respondentams atrodė skaitymo (juos pažymėjo 9 proc.) ir rašymo įgūdžiai (8 proc.). Tik keli apklaustieji pirmiausia norėtų plėsti savo gramatikos žinias ar ugdyti klausymo įgūdžius. Nors, mokantis kalbos A1 ir A2 lygiais, labai svarbus yra pagrindinių kalbinių veiklų – receptijos (klausymo ir skaitymo) ir produkavimo (kalbėjimo ir rašymo) – įgijimas, suprantama, kad respondentai teikia pirmenybę kalbėjimo įgūdžiams, nes kiekvieno besimokančiojo užsienio kalbos tikslas – išmokti bendrauti šia kalba. Kalbėjimo įgūdžių poreikis siejasi su nurodytais lenkų kalbos mokymosi motyvais, nes ir profesinėje, ir buitineje srityje svarbiausias yra būtent kalbinis bendravimas.

Atsakant į klausimą, kas besimokantiems būtų svarbu internetiniame kurse, reikėjo įvardyti mokymosi priemonę ir įvertinti jos svarbą: labai svarbu, svarbu (šitie atsakymai bus sumuojami ir apibūdinami kaip „svarbu“), šiek tiek svarbu, visai nesvarbu, nežinau. Iš pradžių verta išsamiau panagrinėti šias mokymo(si) priemones, kuriems būsimi vartotojai teikia didelį dėmesį, o vėliau parodyti tas, kurių svarba nėra jiems tokia reikšminga.

Taigi, beveik visi apklausos dalyviai (per 90 proc.) kaip svarbius dalykus pažymėjo: 1) aiškiai ir išsamiai parašytą gramatiką (95 proc.); 2) geros kokybės žodyną (93,5 proc.); 3) tekstus / dialogus, skirtus skaitymo mokymui(si) (93,5 proc.); 4) daug pratybių, skirtų išmokti medžiagai įtvirtinti (92 proc.). Daugelis išvardytų priemonių tiesiogiai susijusios su pirmiau paminėtais kalbiniais gebėjimais, kuriems apklaustieji teikia

pirmenybę. Žodyno plėtimas, naujos leksikos vartojimas komunikacinėse situacijose ar tekstuose ir įgytų kalbinių gebėjimų įtvirtinimas yra svarbiausi ugdant kalbėjimo įgūdžius. Kiek prieštaringai atrodo gramatikos žinių, kurių didelę svarbą pažymėjo beveik visi besimokantieji lenkų kalbos, poreikis.

Kaip žinoma, gramatikos žinių vaidmuo ir pateikimo būdas svetimų kalbų mokymo metodikoje yra diskutuotinas klausimas. Tradicinėje ugdymo paradigmoje susistemintų gramatikos žinių perteikimas besimokantiesiems buvo pagrindinis mokymo metodas, tačiau, XX a. paskutiniais dešimtmečiais išsivyravus komunikacinei užsienio kalbų mokymo(si) kryptčiai, metodinis požiūris pasikeitė. Pasak teorijos pradininkų, „kalbos mokymosi turinys turėtų apimti ne kalbinių struktūrų, o kalbos kaip sistemos mokymąsi, t. y. socialinių funkcijų mokymąsivaidmenų žaidimų bei kitų autentiškos prasmingos komunikacijos veiklų metu“ (Mačianskienė, 2004, 41). Pagal šią metodiką gramatikos mokoma funkcionaliuoju būdu, tam tikros gramatinės formos siejamos su pamokos tema ar komunikacine situacija, nesilaikoma linksniavimo ar asmenavimo sistemiskumo. Tačiau apklausa parodė, kad nepriklausomai nuo to, kaip gramatika yra respondentų suvokiama, visų amžiaus grupių atstovai gramatikos žinias įvardija kaip būtiną komunikacinių gebėjimų pagrindą. Tokią nuomonę gali lemti du skirtingi veiksniai: lingvistinis ir psichologinis. Gimtąją (lietuvių) ir mokomąją (lenkų) kalbas sieja tipologinis panašumas (abi priklauso fleksinėms kalboms, kuriose labai svarbus yra morfologijos lygmuo) ir bendros gramatinės kategorijos (pvz., daiktavardžių giminė, skaičius ir linksniai). Kiekvienos gramatinės formos reikšmė ir sintaksinė vertė geriau atsiskleidžia susistemintoje paradigmoje, todėl, net ir besimokant užsienio kalbos komunikaciniu metodu, reikalinga platesnė gramatikos sistemos perspektyva. Kita vertus, reikia atsižvelgti į tai, kad lenkų kalbos Lietuvoje mokomasi kaip nebe pirmos užsienio kalbos (dažnai po anglų ir rusų), o tai turi reikšmę kalbos išmokimo procesui; besimokantieji gali remtis turimomis įvairių kalbų žiniomis (taip pat gramatinėmis) ir ankstesne mokymosi patirtimi (Zawadzka, 2012, 11). Šis požiūris išreiškia Europos Tarybos daugiakalbystės sampratą, kuri grindžiama nuostata, „kad plečiantis individo kalbos ir jos kultūrinio konteksto patirčiai [...] jo mąstyme tos kalbos ar kultūros nėra griežtai skirtingose mentalinėse zonose, bet veikiau susilieja į bendrą komunikacinę kompetenciją, kurioje visos žinios ir visa kalbinė patirtis papildo vienos kitas ir kurioje kalbos yra susijusios tarpusavyje ir vienos kitas veikia“ (BEKM, 2008, 19). Didelį vaidmenį taip plečiant turimus kalbinius įgūdžius atlieka sąmoningai besimokančiųjų taikomos kognityvinės strategijos: kalbų leksinių-semantinių vienetų ir gramatinių struktūrų gretinimas, mokamų ir mokomosios kalbų panašumų ir skirtumų atskleidimas, savarankiškas naujos kalbos taisyklių ieškojimas. Daugiakalbės komunikacinės kompetencijos plėtojimas, kai mokomasi nebe pirmos užsienio kalbos, paaiškina apklaustųjų lūkesčius, susijusius su vadovėliu: nors jie teikia pirmenybę komunikaciniams kalbėjimo įgūdžiams lavinti, svarbią mokymosi priemonę įvardija aiškiai išdėstytas gramatikos žinias.

Šiek tiek mažesnę vaidmenį internetinėje svetainėje apklausos dalyviai teikia vaizdo medžiagai. Įvairių vaizdo priemonių poreikis ne visų apklaustųjų buvo gerai vertinamas: 1) vaizdo (klipai su dialogais) (82 proc.); 2) papildoma garso ir vaizdo medžiaga, skirta skaityti ir peržiūrėti, taip pat galimybė pamatyti tekstų transkripciją ir vartoti žodyną (80 proc.); 3) patrauklios ir tinkamos iliustracijos, skirtos tekstams ir pratyboms aiškinti (66,5 proc.). Galima manyti, kad, neturėdami didelės mokymosi internetu patirties, ne visi respondentai gali įsivaizduoti multimedijų teikiamas galimybes ir tinkamai įvertinti jų veiksmingumą besimokant užsienio kalbos.

Mažiausiai aktualu mokymosi svetainėje apklaustiesiems yra: 1) informacija apie kultūrą ir gyvenimą Lenkijoje (63 proc.); 2) forumai ir galimybė bendrauti su kitais svetainės vartotojais (54 proc.); 3) tekstai apie verslą, sutarčių pavyzdžiai ir t. t. (kad vartotojas galėtų bendrauti verslo temomis su kalbančiaisiais lenkų kalba) (47,5 proc.). Respondentų nuomonė sutampa su A1 ir A2 kursų, skirtų pradedantiesiems, tikslu – įgyti kalbos pradmenis, kad gebėtų komunikuoti įprastose kasdienėse situacijose apie dalykus, susijusius su svarbiausiomis gyvenimo sritimis (plg. BEKM, 2008, 45). Į atvirą klausimą, kokių temų pageidautų internetiniame kurse, atsakė tik 27 respondentai (34,5 proc.), o savo atsakymuose dažniausiai ir nurodė tipines kasdienes situacijas arba konkrečią savo profesinę sritį (pvz., politiką, religiją, istoriją, meną). Specializuotų temų (lenkų kultūros ir verslo srities) tekstai šiame pradiniam etape besimokantiesiems gali būti dar per sudėtingi, rengdami sutartis ar kitus dokumentus lenkų kalba jie ir taip turėtų kreiptis į kalbos specialistus. Pradiniam kalbos mokymosi etape, išskyrus atvejus, kai besimokantysis ketina vykti ilgesniam laikui į Lenkiją, ne tokios svarbios yra žinios apie krašto kultūrinį ir socialinį gyvenimą.

Dėl jau išvardytų priežasčių – nepakankamo kalbos mokėjimo ir mokymosi internetu patirties stoks – visų amžiaus grupių respondentai neaiškiai suvokia svetainės interaktyvių įrankių vaidmenį. Kad socialinis tinklas mokymosi platformoje yra visiškai nereikalingas, mano tik 9,5 proc. apklaustųjų. Kiti, nors ir pasirinkę atsakymą, kad forumas yra reikalingas, sunkiai įsivaizduoja, kaip galėtų vykti bendravimas su panašaus kalbos mokėjimo lygio vartotojais. Respondentai savo abejonėmis, susijusiomis su socialinio tinklo tikslingumu A1 ir A2 kursuose, dalijosi išplėstinio interviu metu. Jų nuomone, pradiniam mokymosi etape forumas būtų prasmingas, jeigu jį vestų lenkų kalbos mokytojas, galėsiantis atsakyti į kalbinius klausimus ir taisyti besimokančiuosius.

Išvados

1. Apžvelgę esamą padėtį švietimo srityje, matome, kad Lietuvoje lenkų kalbos dažniausiai mokomasi neformalioju būdu. Mokymosi priežastys ir motyvai yra įvairūs: profesiniai, bendrakultūriniai, komunikaciniai.

2. Labiausiai motyvuota besimokančiųjų grupė – dirbantys žmonės, kuriems lenkų kalba yra reikalinga profesinei veiklai. Jie gali būti laikomi potencialiais būsimos platformos vartotojais, kadangi būtent jiems labiausiai priimtina mokymosi forma, derinant užsiėmimus auditorijoje su mokymusi internetu. Siekdami tikslo, jie lanksčiai prisitaiko prie įvairių mokymosi sąlygų ir mokyti visą gyvenimą strategijos teikiamų galimybių.

3. Pagrindinis respondentų mokymosi tikslas – gebėjimas komunikuoti kasdienėse situacijose, tai pasiekti galima tik ugdant kalbos receptijos ir produkavimo gebėjimus. Apklaustieji taip pat tikisi svetainėje rasti aiškiai pateiktą lenkų kalbos gramatiką, kad galėtų matyti mokomosios kalbos struktūrą, lenkų gramatikos elementus gretinti su išmoktų kitų kalbų gramatikos elementais.

4. Kadangi apklausos dalyviai neturi didelės mokymosi internetu patirties, jie negali tinkamai įvertinti modernių skaitmeninės erdvės teikiamų įrankių, kaip vaizdo ir garso medžiaga ar socialiniai tinklai, kurie galėtų patobulinti ir pagreitinti užsienio kalbos išmokimo procesą.

Literatūra

- BEKM (2008) – *Bendrieji Europos kalbų mokymo, mokymosi ir vertinimo metmenys*. Vilnius: UAB „Fridas“.
- Fedorowicz, I. (2016). Filologia kłopotliwej mniejszości. In *Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy*, t. 16, (p. 103–117). Prieiga per internetą: <http://www.snpl.lt/Rocznik/16/R.16.103-117.pdf>
- Gedvilienė, G., Bortkevičienė, V., Tūtlys, V. ir kt. (2015). *Suaugusiųjų bendrųjų kompetencijų plėtra*. Kaunas: Versus aureus. Prieiga per internetą: http://sbk.vdu.lt/wp-content/uploads/2014/05/2015_Suaug_bendr_komp_pl_vidaus-lankai.pdf
- KMPA (2006). *Kalbų mokymo politikos aprašas. Lietuva*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/Archyvas/Lt_kalbos_politika/kalbu_politika_internetui.pdf
- Phillipson, R. (2018). Language challengers in global and regional Integration. *Darnioji daugiakalbystė / Sustainable Multilingualism*, 12, 14–35. Prieiga per internetą: https://eltalpykla.vdu.lt/bitstream/handle/1/36722/ISSN2335-2027_2018_N_12.PG_14-35.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Vilkienė, L. (2010). Daugiakalbystė didžiuosiuose Lietuvos miestuose. In M. Ramonienė (red.). *Miestai ir kalbos*, (p. 27–68). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Zawadzka, A. (2012). Jak nauczać języka polskiego jako kolejnego obcego? In B. Skowronek (red.). *(Nie)swój język polski. Nowe horyzonty w językoznawstwie stosowanym*, (p. 9–20). Kraków: Wydawnictwa Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.

The Perspectives of Teaching/Learning Polish in Lithuania: Needs Analysis

Irena Masoit

Vytautas Magnus University, Education Academy, T. Ševčenkos St. 31, LT-03111 Vilnius, irena.masoit@vdu.lt

Summary

Though the English language has been prevailing in the global world, the language policy of the Council of Europe has been promoting multilingualism. Attempts are made to establish possibilities of not only learning foreign languages but also those of other linguistic communities living in the same country. The aim of the article is to present the analysis of motives and needs of learning Polish in Lithuania considering the current situation. The conducted research is based on the data of the internet questionnaire collected from 78 individuals of different age, who have been learning Polish. Though philological studies of Polish as a foreign language are not very popular in Lithuania, a big number of Lithuanians tend to learn Polish in a non-formal way. The motives for learning this language are varied: professional, common-cultural and communicative ones. The most motivated group includes working people, who need Polish in their professional career. They can be considered as potential users of the internet learning platform under development because it is a form of learning that is most acceptable to them, combining contact classes with additional internet exercises. The main aim of learning indicated by all the respondents includes linguistic interaction in daily situations, which, in their opinion, can be achieved not only doing exercises that train abilities of language reception and production, but also gaining good awareness of structured grammar of a foreign language.

Keywords: *plurilingualism, language policy, Polish language, foreign language teaching, digital learning aids, learning methods, language skills.*

Įteikta 2018 09 03 / Received 03 09 2018
Priimta 2018 12 28 / Accepted 28 12 2018